

BAROK DÖNEMİN İZ BIRAKAN RESSAMI: ARTEMİSA GENTILESCHI VE KARANLIK RESİMLERİ

Didar Ezgi ÖZDAĞ

Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Bodrum Güzel Sanatlar Fakültesi, deozdag@gmail.com ORCID: 0000-0002-3126-4485

Özdağ, Didar Ezgi “Barok Dönemin İz Bırakan Ressamı: Artemisa Gentileschi ve Karanlık Resimleri”. idil, 97 (2022 Eylül): s. 1355–1364. doi: 10.7816/idil-11-97-08

ÖZ

Sanat tarihinin en karanlık atmosferine sahip olan “Barok Sanat” Rönesans’tan keskin bir çizgi ile ayrılmaktadır. 1580-1750 yılları arasını kapsayan bu dönem, 16. yüzyılda İtalya’da doğmuştur. Barok sözcüğü düzgün olmayan inci anlamına gelmektedir. Ayrıca Rönesans ve Maniyarist dönemden sonra ortaya çıkan eserleri aşağılamak için kullanılmaktadır. Barok, aslında karanlığın içerisindeki bir ses gibidir. Bu dönemde daha kişisel konuların ön plana çıkması, özgünlük arayışı, mükemmelin dışında kalanının sorgulanması temel dayanak noktasıdır. Özellikle resim sanatı, biçimsel alanda farklılıklar göstermiş, çizgi ve renk geçişleri daha belirsiz bir hal almıştır. Karanlığın gölge ile uyumunun bir arada kullanılması veya gölgeler içerisinde kaybolması yine bu dönemde karşımıza çıkmaktadır. Barok resim sanatında, Rönesans’ın aksine açık kompozisyon kullanılmakta, yani resmin dışında da devam eden bir gerçeklik algısı mevcuttur. Resimlerde renkler atmosferde kaybolmakta, ışık kompozisyonun önemli bir unsuru haline gelmektedir. Öte yandan döneme damga vuran ressamlar Caravaggio, Rubens, Rembrandt, Bernini, Reni, Ribera ile birlikte dönemin dikkat çekici bir diğer ismi Artemisa Gentileschi’dir. Sanat tarihinin belki de en güçlü kadın sanatçılarından olan Gentileschi, Ressam Orazio Gentileschi’nin kızıdır ve ilk fırça darbelerini babasından öğrenmiştir. 1600’lerde kadın ressamların neredeyse hiç kabul görmediği bir dönemde kendi yolunu çizmek için büyük bir mücadele vermiştir. Resimleri genellikle karanlık, çarpıcı ve büyüleyicidir. Cesur bir kararlılıkla ele aldığı konular ise zaman zaman kendi görüntüsüne yapılan göndermelerdir. Bu araştırma ile birlikte, Artemisa Gentileschi ve karanlık temaya sahip eserleri barok dönem üzerinden ele alınmış, ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Barok dönem, Barok resim, resim, Artemisa Gentileschi

Makale Bilgisi:

Geliş: 17 Haziran 2022

Düzeltilme: 14 Temmuz 2022

Kabul: 2 Ağustos 2022

© 2022 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Barok kelimesi ilk kez Furetie'nin 1960 yılında yayınladığı sözlükte kullanılmıştır ve tam yuvarlak olmayan inci anlamına gelmektedir. 17. yüzyılın başlarında Avrupa'da ortaya çıkan Barok Sanat, Rönesans'tan keskin çizgilerle ayrılmaktadır. Klasik sanattan kopuş, beraberinde Helen sanatının genel prensiplerini içerisinde barındıran, mimari, resim ve heykelde yoğun ifade biçimlerini benimseyen bir üsluba dönüşmüştür. Bununla birlikte klasik sanat anlayışının yücelttiği güzellik kavramı ise tamamen ortadan kalkmıştır. Deforme edilen vücutlar, ışık- gölge oyunlarının dramatik bir etki içerisinde olması dönemin en belirgin özelliklerinden birisi haline gelmiştir. Öte yandan, bu cesaretli sanatsal duruşun kahramanlarının çoğunlukla erkek sanatçılardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Sanat tarihinin gölge tarafında yer alan kadın sanatçılar ise, varlıklarını kabul ettirebilmek için büyük mücadeleler vermişlerdir. Sanat tarihinde az sayıdaki kadın sanatçılardan birisi olan Artemisa, oldukça yetenekli bir ressam olmasına rağmen erkek egemen bir dünyada haksızlığa uğramış, dışlanmış, şiddet görmüş ve acı çekmiştir. Bilinen ilk kadın ressamlardan olması, onun eşsiz mücadelesi içerisinde taşıdığı kimliklerden yalnızca bir tanesidir. 19 yaşındayken babasının kendisine ders vermesi için tuttuğu ressam Agostino Tassi tarafından cinsel saldırıya uğramış ve mahkeme heyetinin aşağılamalarına maruz kalmıştır. İlerleyen süreçte dava öyle bir hal almıştır ki, Artemisa mahkeme tarafından neredeyse suçlu bulunmuştur. İçinde bulunduğu dönemin koşulları da düşünüldüğünde Artemisa'nın yaşadıkları yalnızca bir sanatçı olarak değil aynı zamanda ataerkil düzen içerisinde var olmaya çalışan bir kadın olarakta oldukça zorlu ve acı vericidir.

Resim 1. Artemisa Gentileschi, Otoportre, 1630

Barok dönemin karanlığının güçlü yansımalarını resimlerine yansıtan sanatçı için, otoportresini yapmak bile kendi yalnızlığına karşı en güçlü göndermelerden birisidir. Kadın olduğu için sanat okuluna kabul edilmediği ve yine kadın modellerin çalışmalarına izin verilmediği bir dönemde kendisine modellik yapacak kadar da cesur bir duruş sergilemiştir. Artemisia Gentileschi'nin günümüze ulaşan kırkın üzerindeki çalışmasında, kadın kahramanların ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu kahramanlar, kimi zaman İsrailoğullarını kurtaran, Judith ve Yael gibi cinayet işlemeyi göze alan, kimi zaman da Lucretia gibi uğradığı tecavüz sonrası kendi canına kıyarak toplumda köklü değişiklikler meydana getiren karakterlerdir. Yahudi külliyatı ve antik dönemden özenle seçtiği konularında, kadın kahramanları zekâları ve cesaretleriyle ön plana çıkarmış olan sanatçı, özellikle cinsel suçların da işlendiği eserlerinde kendi portresini kullanmayı tercih etmiştir (Duran,2021 : 42). Artemisia Gentileschi Roma, Floransa, Venedik gibi bölgelerde çalışmalar yapmış, eserleri ile büyük bir ün kazanmıştır. Çalışmaları aristokrat çevrelerce aranır hale gelen sanatçı, dönemin önemli simalarından Galileo başta olmak üzere, pek çok düşünür, şair ve yazarın da hayranlığını kazanmıştır (Buckley, 2013:832). Bu çalışmada 17. yüzyılda İtalyada yaşayan, ilk kadın ressamlardan birisi olan Artemisa Gentileschi'nin hayatından ve Barok dönemde ele aldığı karanlık temalı resimlerden bahsedilmiştir.

Barok Dönem (1500- 1700)

Barok Dönem 16. yüzyılın başlarından 18. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa sanatına yön veren ve mimarlık, heykel, resim gibi bir çok alanda Rönesans dönemi klasizm anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Rönesans anlatı üslubu ile yapılan çalışmaların merkezinde denge, akıl ve uyum vardır. Barok resim sanatı ise bu olgulara karşıt biçimsel ve içeriksel kodlamaları kullanmıştır. Akıl ve uyumun yerine barok dönemdeki çalışmalarda, ilkesizlik ve coşku vardır. Simetrik ve düz anlatıdan kaçınan barok dönem ressamı, eserlerinde

diyagonal bir üslup benimsemişlerdir. Bu noktada dönemin resim anlayışında “açık kompozisyon” önemli bir yer tutmaktadır. Ressamlar, resmin içerisindeki neden ve sonuç ilişkisinden daha çok bir anın resmedilişi üzerinde yoğunlaşmışlardır. Açık kompozisyonu, renk ve ışık- gölge kullanımı ile güçlendirmişlerdir. Eskiden daha az önem verilen bu biçimsel özellikler, barok sanatı ile beraber anlatının en büyük faktörlerinden birisi olmuştur. Renk ve ışık- gölge uyumu, açık kompozisyonla bütünleşip, anlatının yaratılmasında çok büyük katkı sağlamıştır. Öte yandan; Rönesans resim sanatında renkler birbirlerine karışmaz, renk ve anlatı ilişkisi kapalı bir formda ele alınmaktadır. Barok resim sanatında ise bunun tam tersi bir anlayışla kontrast renkler kullanılmış, renklerin iç içe geçip, birbirlerinin içinde erimesi ve bu şekilde birbirlerine kaynaşması sağlanmıştır. Ayrıca renklerin bu şekilde kullanılmasını, ışık ile desteklemişler ve bu iki biçimsel özellik, anlatının oluşmasında temel yapı taşı oluşturmuştur (Kilinç ve Köksal, 2019). Öte yandan; anlatımın oldukça abartılı olduğu, kuvvetli bir şekilde gelen ışığın yüzde gölgeler oluşturduğu, çoğunlukla azizlerin yaşamı, mitolojik öyküler ve aile hayatını anlatan bu konuların (yaşayan bir kompozisyon olarak tasvir edilmiş olsalar bile) içerdikleri aşırı derinlik ile içlerinde bir parça karanlık bir unsur barındırdığını da belirtebiliriz. Bu dönemin en belirgin özelliklerinden bir diğeri ışık- gölgenin kusursuz bir şekilde kullanılması ile mekanların derinlik algısının artırılması ve anlatım gücünün zenginleştirilmiştir. Özellikle olgun Barok döneminde ki ressamlar kilise duvarlarını görsel bir şölene çevirmişlerdir. Dönemin sanat anlayışına dair bir diğer özellik ise; ışık üzerine düşen figürlerde ve mekanlarda oluşan kasvetli görüntülerdir. Başta Caravaggio olmak üzere, dönemin bir çok sanatçısı bu kasvetli görüntüleri tüm çarpıcılığıyla ortaya koymuştur. Spiritüelliğin gerçeklikle buluşarak adeta bir tiyatro sahnesi gibi tasvir edildiği bu resimler tüm ayrıntılarıyla neredeyse kusursuz bir görüntü ortaya koymaktadır. Sanatçının üslubu tenebrizm (ışığın ve karanlığın etkileyici kontrastı/ dramatik aydınlatma) olarak adlandırılmaktadır. Tenebrizmde arka fon tamamen karanlıktır ve günümüzde spot etkisi olarak adlandırılmaktadır.

Resim 2. Caravaggio, Holofernes’in Başını Kesen Judith, 1598-1599

Özellikle Caravaggio’nun Judith ve Holofernes’in öyküsü isimli çalışması, Rönesans ve Barok dönemlerinde sanatçılar tarafından defalarca betimlenerek ele alınmış, adeta bir tiyatro sahnesi gibi kurgulanan popüler bir konudur. Hikayenin içeriği ise şu şekildedir; İsrailoğullarından olan Judith ve hizmetçisi Abra, Babil kralı Nabukednassar’ın komutanı Holofernes’in kafasını kesmektedir. Bethulia kentini işgal etmek için Holofernes görevlendirilmiştir. Judith, yaşadığı kenti kurtarmak için Holofernes ile yakınlaşır ve ona İsrailoğulları ile ilgili gizli bilgiler vereceğini söyler. Bu sayede Asur kampına girmeyi başaran Judith ve hizmetçisi Abra, Holofernes’i sarhoş eder. Judith, Holofernes’in kafasını çadırda keser. Çünkü, adı duyulmuş komutanın kafasını keserek Asurları korkutmak ve kaçırmak ister. Bu hikayenin Caravaggio’nun güçlü anlatım dili ile yeniden hayat bulması oldukça dramatik bir kurguyla ele alınan bir çalışmanın karanlık arka planına da gönderme niteliğindedir. Şöyle ki, olayın karşısında şaşkınlıkla gözlerini dehşetle açan Holofernes tüm gücü ve ihtişamına rağmen oldukça gafil bir şekilde avlanmıştır. Komutanın bir eli çarşafa sımsıkı bir şekilde tutunur biçimdedir. Buna rağmen olanlar karşısındaki çaresizliği gözlerinden anlaşılmaktadır. Judith ise narin ve kırılgan yanının aksine tüm kararlılığı ile elindeki kılıçla görevini yerine getirmektedir. Yumuşak ve masum yüz hatları biraz gergin bir ifadeye sahip olmasına rağmen kendisinden oldukça emindir. Fakat olayın rahatsız edici hatta tiksindirici yanından kaynaklanan bir ifade de yüzünü kaplamış şekildedir. Judith’in yanında yer alan Abra ise tüm bu olanların aksine durumdan oldukça keyif alan bir tavır içerisinde. Onun yüzünde hırslı , öfkeli ve bir o kadar da intikamını almış olmanın verdiği hazzın yansıması özellikle büyüyen göz bebeklerinde açıkça görülmektedir. Figürlerin psikolojik çözümlemeleri yalnızca bedensel hareketlerinden değil içinde bulundukları kompozisyonun tüm unsurları ile büyüleyici bir atmosfer içerisinde anlatılmıştır. Caravaggio ile bütünleşen chiaroscuro tekniği ise sanatta karanlık

ve aydınlığın oluşturduğu bir tür zıtlığı içermektedir (Özgen, 2018:139). Hemen tüm sanat tarihçileri ve akademisyenler Caravaggio’nun chiaroscuro tekniğini eşsiz ve dâhice olarak tanımlamaktadır. Stephen Smith, “Caravaggio: Beneath the Surface” isimli makalesinde Caravaggio’nun renklerini elde etmek için çok az boyarmadde ile geleneksel perdahlama tekniğini kullanmadığının ve yönteminin çok daha direkt olduğunun altını çizmektedir. Figürleri ara-ton renklerde çizilmiş olup parlak kısımlarla biçimlendirilmiştir/modelenmiştir. Koyu zemin çoğunlukla gölgeler içinde öylece bırakılmıştır. Karanlık ve aydınlık/ışık resminin üç boyut özelliğine katkı sağlar. Holofernes’in Başı Kesen Judith’te ise arka fondaki uçuşan ve kompozisyona ritmik bir hava katan perde, figürlerle birlikte teatral bir hava oluşturmaktadır. Öte yandan; dönemin diğer ressamalarında da aynı etkiyi görmek mümkündür. Örneğin Rembrandt’ın “Gece Nöbeti” isimli çalışması aynasal yansımanın en etkili örneklerinden birisidir. Dinsel konulu resimlerle birlikte, mitolojik, tarihsel ve apokrif konuların da ilgi görmesi, sanatçıların bu konulara da yönelmesini sağlamıştır. Böylece Hz. İsa ve Meryem etrafında şekillenen Batı resim sanatının konuları da zenginleşmiştir. Hatta tarihsel, mitolojik, alegorik ve apokrif konular resim sanatının en önemli unsurları arasına girmiştir. Çünkü din dışı bu konular ressamaların hayal dünyaları içerisinde rahatça betimleyebildikleri konular olarak görülmektedir.

Resim 3. Rembrandt, Gece Devriyesi, 1642

Artemisa Gentileschi ve Karanlık Resimleri

Geçmişten günümüze sanat tarihinde güncelliğini koruyan ve tartışmaların devam ettiği en önemli konulardan birisi neden hiç büyük kadın sanatçı yok? sorusudur. Ataerkil düzenin hakim olduğu bir ortamda kadın sanatçılar sanat tarihinde feminist bir yapı üzerinden sorgulanmaktadır. Şöyle ki; günümüzden daha geriye yani 1500’li yılların Avrupa’sına gidildiğinde kadınlar ve de kadın sanatçılar için durumun hiç de iç açıcı olmadığı görülmektedir. Dönemin kadın algısı eğlenmek, çocuk yapmak, eşinin isteklerini yerine getirmek ve eşinin sosyal statüsüne göre davranış sergilemekten öteye gidememiştir. Erkek egemen bir toplumda kadınların sanat dallarının hiçbirinde yeri olmadığı gibi resmi herhangi bir kurumdan (sanat okullarından) ders almaları da mümkün değildi. Her şeye rağmen az da olsa bazı kadın sanatçılar kalıpların dışına çıkabilmiş ve Rönesans hareketine katılabilmıştır. Bunlar genelde aile büyüklerinin desteğini almış özel sanat eğitiminden geçmiş kadın sanatçılardır. 17. yüzyılın yani Barok döneminin en önemli kadın sanatçılarından biri de Roma doğumlu Artemisa Gentileschi’dir. Bu dönemde de kadın sanatçılar resmi eğitim veren (sanat okulları, akademiler) kurumlara kabul edilmemektedir. Ancak sanatçının oldukça yetenekli olmasından dolayı, Floransa’da bulunan Accademia di Arte del Disegno’ya kabul edilen ilk sanatçı olduğu bilinmektedir. İlk sanat eğitimini babasından alan Artemisa, Agostini Tassi’nin yanında çalışmaya başlamış fakat kısa bir süre sonra bu sanatçı tarafından tecavüze uğramıştır. Olay sonrası babası ve çevresi tarafından suçlanmıştır. Sonrasında suçsuzluğu anlaşılmasına rağmen bu durum Artemisa’nın ruhunda derin yaralar açmış ve ruhsal durumu yaptığı resimlere de yansımıştır. Sanatçının yaptığı eserlerde şiddet oldukça ön plandadır. Bu çalışmalardan en dikkat çekici olanlarından birisi David ve Goliath’dır. Artemisa, İncil’de oldukça popüler bir konu olan David ve Goliath’ı tasvir etmiştir. Eski Ahitte geçen bu mitolojik hikayenin M.Ö. 11. yüzyılda bugün Filistin olan Kenan ülkesinde geçtiği bilinmektedir. Bu hikaye Filistin ve İsrailoğullarının savaşı sırasında geçmektedir. Goliath kendisiyle dövüşebilecek bir İsrailiyi savaş meydanına çağırır, eğer kendisini yenecek birisi olursa o kişinin kölesi olacağını ifade etmiştir. Kendisinin onu yenmesi durumunda ise karşı tarafın köle haline geleceğini söylemiştir.

Resim 4. Artemisa Gentileschi, Otoportre, 1615

O sıralarda henüz çocuk yaşta olan ve savaş sırasında yiyecek taşımakta olan David bu karşılaşmaya gönüllü olmuştur. David küçük yaşına ve konumuna rağmen doğru stratejiler ile kazanan taraf olmuştur. Hikâyesi oldukça etkili olan bu çalışma başlangıçta Giovanni Francesco Guerrieri'ye (1589-1655) atfedilmiştir. Ancak zaman içerisinde bilim insanları ve sanat tarihçiler tarafından yeniden incelenmiş ve Artemisa'ya atfedilmiştir. Çalışma karanlık atmosferi ile izleyici de bir parça rahatsızlık etkisi yaratmaktadır. David izleyiciye dönük bir şekilde bir sütunun kenarına oturmuş ve gözlerini tek bir noktaya sabitlemiştir. Sağ eliyle Goliath'ın devasal başını tutmaktadır. Muazzam ışık oyunları figürleri heykelsi bir anlayışla sunmaktadır. Karanlık ortam dramatik etkiyi arttırmakta, kullanılan renkler de bunu desteklemektedir. Şiddet sıklıkla Artemisanın çalışmalarının ana konusunu oluşturmaktadır. Kasvetli ortamlar bir nevi insanın gölge yanlarını yansıtır niteliktedir.

Resim 5. Artemisa Gentileschi, David ve Goliath, 1630

Artemisanın bir diğer çalışması özellikle üslup olarak Caravaggio'ya benzeyen, dramatik bir aydınlatma kullandığı, korku verici ve şaşırtıcı derecede net, açık şekilde sunulan bir Eski Ahit hikâyesini konu eden Judith'in Holofernes'in Başını Kesmesi isimli eseridir. Burada isyankâr bir ruh hali ortaya konulmuştur (Uçar, 2014: 71). Bu resim adeta tecavüzcüsünün ona yaşattığı bedensel ve duygusal buhranların intikamının alınış şekli gibidir ve hikaye şu şekildedir:

“Asurlular İsrail’i kuşatmış, halkın gözünü korkutmuş, İsrail halkı teslim olmak üzere iken güzel, zengin ve iyi bir üne sahip olan dul Judith matem elbisesini bir kenara bırakıp, en güzel giysilerini giyip hizmetçisi Abra’yı da yanına alarak şehri kuşatan Asurluların kapısına dayanmıştır ve İsraillileri yenmeleri için onlara yardım edeceğini söylemiştir. Askerler Judith’i, Holofernes’in yanına götürmüşlerdir. Holofernes’le üç gece geçiren Judith hem Holofernes hem de askerlerin güvenini kazanmış. Dördüncü gece Holofernes Judith’e ziyafet vermiş ve çok içki içen Holofernes derin bir uykuya dalmıştır. Holofernes’in uyumasıyla birlikte onu koruyan çadırın önündeki askerlerden bir şekilde kılıcı alan Judith Holofernes’in başını kesmiştir. Başını kestiği anda hizmetçisi çadırın dışında beklemektedir. Hizmetçisini yardıma çağıran Judith, Holofernes’in başını bir çuvala koymuş ve çadırdan uzaklaşarak askerlerin yanına dönmüş ve onlara Holofernes’in başını teslim etmiştir. Holofernes’in kesik başını gören Asurlular ise korkarak kaçmışlardır” (<https://wannart.com/>)

Resim 6. Artemisia Gentileschi, Judith ‘in Holofernes ‘in Başını Kesmesi, 1620

Resmin arka planında anlatılmak istenilen mesaj ise şu şekildedir: Gentileschi’nin hayat hikayesi göz önünde bulundurulduğunda, Barok dönem ile bütünleşen kasvetli ortam oldukça etkili bir şekilde ortaya konulmuştur. Çalışmanın karanlık ve ürkütücü yanı ise öldürülmek üzere olan bir insanın çaresizliğiyle, kılıçla başını kesmeye çalışan kişinin kararlılığının aynı kompozisyonda birleşmesinde yatmaktadır. Seyirci için bu rahatsız edici hikâyenin sonunu tahmin etmek ise oldukça kolaydır. Artemisa’nın bir diğer çalışması olan Jael and Sisera’da ise yine tüm vuruculuğuyla karanlık bir atmosfer içerisine çekilen figürler ortaya konulmuştur. Hikaye, Eski Ahit Hakimler kitabından gelmektedir. Kenan Ordusunda bir komutan olan Sisera, İsraillilerle yaptığı savaştan kaçarak kurtulmuştur. Kenite kabilesinden evli bir kadın olan Jael ona biraz yemek ve kalacak yer vermiştir. Akşam olup Sisera uykuya daldığında ise Jael, kafatasının arkasına bir kazık saplayarak onu öldürmüştür. Bu davranışından ötürü Jael Eski Ahitte oldukça övülen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, çalışma Artemisa’nın karanlık atmosferini yansıtır niteliktedir. Jael Barok Dönemin giyim tarzında giyinmiş ve saçlarını özenle toplamıştır. Takmış olduğu inci küpe ve sakinliğini koruyan yüz ifadesi ise kompozisyonun kasvetiyle tezatlık içerisindedir. Figürler, her zamanki gibi ön planda, göz alıcı ve güçlü bir şekilde tasvir edilmiştir. Örneğin; Jean güçlü kolları ve duruşu ile elinde tuttuğu çekici rahat bir şekilde kavramaktadır. Askeri bir kıyafet içerisinde uzanmakta olan Sisera ise her şeyden habersiz yüzünde neredeyse huzurlu bir ifade ile olacağını beklemektedir.

Resim 7. Artemisia Gentileschi , Jael ve Sisera, 1620

Artemisa'dan önce de birçok sanatçının ele aldığı bu konu daha önce hiç bu kadar karanlık ve kasvetli bir şekilde tasvir edilmemiştir. Kompozisyon diğerlerinden farklı olarak yatay bir şekilde kurgulanmış, arka fonun karanlığı konunun derinliğini arttırmaktadır. Arkadaki karanlık fonda dikkat çeken bir diğer önemli unsur ise sanatçının çalışmanın içerisinde kullandığı imzasıdır. Sanki taş parçasının içerisine yerleştirilmiş gibi duran ve Lomi adıyla atılan bu imza Artemisa'nın Floransa'da çalışırken sıkça kullandığı Toskana'nın aile ismidir. Artemisa imzasını çekicinin yanına yerleştirerek izleyiciye karşı pasif bir meydan okuma gerçekleştirmiştir. Sanatçının, Vaftizci Yahya'nın Başı ile Salome isimli çalışması da yine benzer bir karanlığın ürünüdür. Hikayesi sanat tarihi boyunca pek çok kez ele alınmış popüler bir arketip haline dönüşmüştür. Vaftizci Yahya'nın Yeni Bir Hayat Hikâyesi kaynaklarda şu şekilde geçmektedir; Hz. Yahya gerek İslam gerekse Hristiyan kaynaklarında hakkında bilgi verilen bir peygamberdir. O ve babası Hz. Zakariya, İsrail oğullarına peygamber olarak gönderilmiş, ancak her ikisi de devrin şehit edilen peygamberleri arasında yerlerini almışlardır. Hz. Yahya'nın çocukluğu ile ilgili teferruatlı bilgi İncillerde verilmemekle birlikte onun Herod tarafından nasıl şehit edildiği anlatılmaktadır. IV. yüzyılda yaşamış olan Mısır'lı din adamı olan Serapion tarafından kaleme alınan “Hz. Yahya'nın Hayatı” isimli kayıtlarda Hz. Yahya'nın çocukluğu, mücadelesi, Hz. Zekeriya'nın şehadeti ile ilgili bilgiler verilmekte, Hz. Yahya'nın vefatından sonra kesilen başı ile ilgili bir efsane de dile getirilmektedir (Baş, M. 2012:104).

Resim 8. Artemisia Gentileschi , Vaftizci Yahya'nın Başı ile Salome, 1610

Hikaye şöyledir: Hirodes'in kendisi, kardeşi Filipus'un karısı Hirodiya'nın yüzünden adam gönderip Yahya'yı tutuklatmış, zindana attırıp zincire vurdurmuştur. Çünkü Hirodes bu kadınla evlenince Yahya ona, “Kardeşinin karısıyla evlenmen Kutsal Yasa'ya aykırıdır” demiştir. Hirodiya bu yüzden Yahya'ya kin bağlamış, onu öldürtmek istemiş ama başaramamıştır. Ne var ki, Hirodes'in kendi doğum gününde saray büyükleri, komutanlar ve Celile'nin ileri gelenleri için verdiği şölende beklenen fırsatı bulmuştur. Hirodiya'nın kızı içeri girip dans etmiştir. Bu, Hirodes'le konuklarının hoşuna gitmiştir. Kral, genç kıza, “Dile benden, ne dilerse ” demiştir. Kız dışarı çıkıp annesine ne isteyeyim diye sormuştur. Annesi Vaftizci Yahya'nın başını istemesini söylemiştir. Kral, Vaftizci Yahya'nın başını kestirmiş, kesik başı ise bir tepsi üzerinde kıza teslim edilmiştir. Tüm bu hikayenin

temsili olan resimde oyun, entrika, strateji ve sapkın cinsel fanteziyi görmek mümkündür. Salome, cellat tarafından acımasız bir şekilde öldürülen kanlar içerisindeki Vaftizci Yahya'nın başını bir ödül gibi kucaklamaktadır. Kadın tasvirleri, sanatçının her çalışmasında olduğu gibi güçlü bir şekilde tasvir edilmiştir. Vaftizci Yahya'nın gözleri sınıksız kapalıdır, Celladın bakışları soğuk, Salome'nin yüzü ise oldukça ifadesizdir. Ayrıca daha önce de pek çok sanatçı tarafından çeşitli şekillerde tasvir edilen bu konunun oldukça seküler olduğunu söyleyebiliriz.

Sanatçının bir diğer çalışması olan Susanna ve Elders'te ise tüm çalışmaların aksine kadın figürünün oldukça hassas bir şekilde tasvir edildiğini görmekteyiz. Artemisa'nın ilk eseri olan "Susanna ve Yaşlılar" Rönesans ve Barok döneminde oldukça popüler bir tema olarak Daniel kitabının 13. bölümünü tasvir etmektedir. Hikayede anlatılan şu şekildedir: Susanna zengin bir tüccarın karısıdır. Bir gün evinin bahçesinde banyo yaparken iki yaşlı adamın tacizine uğrar. Adamlar Susanna'yı tehdit ederek onunla birlikte olmak istemişlerdir. Kendileriyle birlikte olmadığı takdirde ise Susanna'ya genç bir erkek ile zina yaptığı suçlamasıyla karşı karşıya bırakacaklardır. Susanna tüm bunlara rağmen adamlara boyun eğmemiştir. Bunun üzerine kendisine atılan iftira doğrultusunda mahkemeye çıkartılmış ve suçlanmıştır.

Resim 9. Artemisia Gentileschi, Susanna ve Yaşlılar, 1610

Mahkeme tarafından yargılanan Susanna dönemin şartlarına göre suçlu bulunmuş ve ölüme mahkûm edilmiştir. Olayın iç yüzünü bilen ve gerçekleri ortaya çıkartmak isteyen Daniel peygamber sayesinde Susanna bu dehşet verici iftiradan ve cezadan kurtulmuştur. Bu hikâyenin sonunda Susanna, Hristiyanlar için önemli bir kadın figürü haline gelmiştir. Ayrıca bu hikâye sanat tarihi açısından da özellikle erken Rönesans Dönemi sanatçıları arasında sıklıkla ele alınmıştır. Özellikle Katakomb Fresklerinde bile dikkati çeken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyeye dair betimlemeler zamanla farklılık gösterse bile ilgi çekici yanını korumayı başarmıştır. Çalışmada Susanna'nın 17. yüzyıldan sonra çıplak olarak tasvir edildiği görülmektedir.

John Berger bunu şu şekilde açıklamıştır: "Çıplak bir kadın resmi yapılıyordu çünkü çıplak bir kadına bakmaktan zevk duyuluyordu."

Bir başka ifade ile namus ve masumiyet hevesi, bir erkeğin objesi haline getirilmiştir. Artemisa, resimde Susannayı oldukça zayıf ve savunmasız bir şekilde içinde bulunduğu durumla tek başına baş etmek zorunda tasvir etmiştir. Özetle Susanna, erkeklerin şehvetine arz eden zavallı bir kurbandır (Yıldırım, 2014 :65). Çalışmanın alt metni ise yine Artemisa'nın yaşadıkları ile benzer özellikler göstermektedir. Artemisa'nın henüz 17 yaşındayken böyle bir konuyu ele almasına sebep olan ise yaşadığı derin acılardır. Susanna ve Yaşlılar isimli çalışmada yer alan 2 erkek figürden birisi doğrudan kendisine tecavüz eden kişiye yapılan göndermedir ve çalışmanın karanlık tarafını oluşturan en belirgin unsurun bu olduğunu söyleyebiliriz. Bir diğeri ise, başlangıçta hikayede izleyiciye yalnızca görsel açıdan sunulan Susanna figürünün (konunun derinliğine, rahatsız edici yanına değinilmeden geçilmiştir) Artemisa ile birlikte güçlü bir anlatım diline dönüşmesidir.

Tartışma ve Sonuç

İnsan, komplike bir varlıktır ve anlaşılması zor yanları ile bilinmektedir. Bu anlaşılması zor durum psikoloji ile doğrudan ilişkilidir. Her birimizin kavraması gereken yaşamsal bir gerçeklik vardır. Yaşadığımız her olay, karşılaştığımız her insan yani ayrıcalıksız hemen hemen her şey bilinçaltımızda bir iz bırakır. Karen Horney, bu bilinçdışı algılama ve anımsama eylemini çok yerinde bir anlatım ile “kaydetme” olarak tanımlar. Bizi utandıran bir davranışımız hanemize kara bir leke olarak “kaydedilir”; dürüst, güzel ve iyi davranışlarımız ise olumlu birer puan olarak kaydedilmektedir. Sonuçta terazinin kefeşi bir tarafı gösterir. Ya özsaygımız artar ve kendimizi benimseriz ya da küçük görür, aşağı, değersiz ve sevgiden yoksun hissederiz. Bir başka ifade ile, insanlar aldıkları psikolojik yaralara veya içsel doğasında uğradığı saldırılara karşı bir başkaldırı ortaya koymaktadır. Başkaldırı gösterilmediği zamanlarda ise nevroz yada psikoz kendini göstermektedir (Maslow, 2001 :14). Ayrıca bastırılan her duygu belirli bir zaman sonrasında farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Acı ve üzüntü belirli bir noktaya kadar kaçınılmaz ve engellenemez duygulardır. Psikolojide olumlu üzüntü ve acı olarakta adlandırılan bu durum insanların acıdan ve üzüntüden sürekli olarak kaçınmaları yerine bu duygularla yüzleşmelerini öngörmektedir. Acı ve üzüntü bazen yapıcı olabilmektedir, insanları acılarını yaşamaktan duyguları uyandırıp uyandırmayacağı sorusuna cevap aranır (Aslan, 2022 : 90). Travma mağdurlarının tedavilerinde farklı bilimsel metotlar uygulanır. Bunlardan biri de yüzleşmedir. Yaşanan acının aktarılması, ifadeye dönüştürülmesi, rahatsızlıkların hafifletilmesinde etkili bir yöntemdir. Janet’in “psikolojik analiz” dediği bu yöntem, Breuer ve Freud tarafından ise “içini dökme” ve “katharsis” olarak adlandırılır (Herman, 2011: 15). Sanat, travmanın duyurulması, acının çoğaltılması ve faile duyulan öfkenin dile getirilmesine katkı sağlar. Dünyanın pek çok yerinde travma mağduru kurbanları veya travmatik olayları anlatan sanat yapıtları görmek mümkündür. (<https://9lib.net/article/travmati>) Hayatın bir parçası olan ölümün kabul edilmesi, travmatik durumun sanat eserlerine konu olarak yansımaya ve bu şekilde dışa vurulmasına neden olabilir. Yas durumuyla baş etmeye çalışan sanatçılar için dışa vurulan travma yaratıcılığın kaynağı değildir ancak bu konu sanatçıya belli bir yol açar (Aslan, 2019: 66). Örneğin; Artemisia Gentileschi’nin uğradığı tecavüz ve sonrasında yaşadıklarını (yani travmalarını) resimleri ve izleyici arasında bir bağ kurmak için kullanmıştır. Artemisa’nın resimlerinin arka planındaki karanlık unsurlarda yaşadığı travmaların etkisini vurgulamaktadır. Sanatçı resimlerinde kadın figürlerini genellikle erkeklerle eşit ve güçlü bir şekilde tasvir etmiştir. Hatta toplum tarafından kadınlara atfedilen hassasiyet, duygusallık, utangaçlık ve zayıflık gibi unsurlar yerine cesur, kendinden emin, güçlü özelliklerin ön plana çıktığını ifade edebiliriz. Konular dramatik fakat bir o kadar da ürkütücüdür. Her çalışmanın bir hikayesi vardır ve yaşamış olduğu tecavüzün intikamını bu çalışmalar ile almaktadır. Sanatçı, Barok dönemin tüm özelliklerini dinsel, psikolojik ve mitsel öğelerle harmanlamış, tıpkı bir tiyatro sahnesi gibi yaşayan kompozisyonlar yaratmıştır. Tüm bunlardan yola çıkarak Artemisa’nın dönemin en özel ressamlarından birisi olduğunu açıkça belirtebiliriz.

Kaynaklar

- Aslan Güneş, Güler. “Travma Bilgili Bakım ve Sosyal Hizmet” Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 22 (2022): 87-106.
- Baş, Mustafa. “Hz. Yahya İle İlgili Tefsir ve Tarih Kitaplarındaki Bir Rivayetin Karşılaştırmalı Tahlili”, 15 (2012): 99-108.
- Buckley, J. Peter. “Artemisia Gentileschi, 1593–1653”. American Journal Of Psychiatry, 170 (2013): 832- 833.
- Duran, Ayşe. “Artemisia Gentileschi’nin Tablolarında İyi ile Kötünün Savaşı” Anasaya Dergisi. 18, (2021). 41-65.
- Kılınç, Maşallah. ve Köksal, Selma. “Barok Dönem Resimlerinde Kullanılan Işık Tekniklerinin Günümüz Sinema Filmlerine Yansıması: Kış Uykusu Örneği”. Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi, 1, (2019): 19-30.
- Maslow, Abraham.” İnsan Olmanın Psikolojisi”, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık. (2001)
- Özgen, H., Kurtuluş “Pina Belgeselindeki Barok Etki”. Atatürk Üniversitesi , Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi. 40 (2018): 134-149.
- Uçar, Merve.” Caravaggio’nun Eserlerinde Vahşetin Görselliği”, Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (2014) İstanbul.
- Yıldırım, Merve . “Geç Rönesans Döneminde, Tintoretto’nun Susanna ve İhtiyarlar Eserinin Sanat Eleştirisi”. Erciyes Sanat Dergisi. 2 (2014): 59-69.

İnternet Kaynakçası

- http-1:**(https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Salome_with_the_Head_of_Saint_JoArtemisia_Gentileschi_ca._1610-1615.jpg, 12.05.2022)
http-2 : (<https://kadngazetesi2016.wordpress.com/2017/01/03/susanna-ve-yasli-lar-tablosunun-hikayesi/> , 12.05.2022)
http- 3: <https://wannart.com/icerik/8376-bir-katilin-hikayesi-judith-holofernesin-basini-keserken>, 17. 05. 2022

Resimler Listesi

- Resim 1:** <https://www.google.com.tr/search?q=Artemisia+Gentileschi,+Otoportre,+1630&source#imgbjem> 08. 05.2022
Resim 2: <https://wannart.com/icerik/8376-bir-katilin-hikayesi-judith-holofernesin-basini-keserken> 08.05.2022
Resim 3: <https://indigodergisi.com/2021/12/rembrandt-the-night-watch-eskizi/>, 10.05.2022
Resim 4: <https://www.sanatinoykusu.com/artemisia-gentileschi/>, 10.05.2022
Resim5:<https://www.mutualart.com/Artwork/David-with-the-head-of-Goliath/17AF621C84A2E6CD>, 11.05.2022
Resim 6: <http://www.sanatatak.com/view/gentileschi-bu-resimde-aslinda-neyi-anlatiyor>, 11.05.2022
Resim 7:<https://arthistoryproject.com/artists/artemisia-gentileschi/jael-and-sisera/>, 11.05.2022
Resim 8: https://tr.wikipedia.org/wiki/Vaftizci_Yahya%27n%C4%B1n_Ba%C5%9F%C4%B1yla_Salome 12.05.2022
Resim 9: [https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Susanna_and_the_Elders_\(1610\),_Artemisia_Gentileschi.jpg](https://tr.m.wikipedia.org/wiki/Dosya:Susanna_and_the_Elders_(1610),_Artemisia_Gentileschi.jpg) 12.05.2022

THE TRAILBLAZING PAINTER OF THE BAROQUE PERIOD: ARTEMISA GENTILESCHI AND HER DARK PAINTINGS

Didar Ezgi ÖZDAĞ

ABSTRACT

Baroque Art, which has the darkest atmosphere in the history of art, is separated from the Renaissance with a sharp line. This period, which covers the years 1580-1750, was born in Italy in the 16th century. The word baroque means irregular pearl. It is also used to humiliate works that emerged after the Renaissance and Manierist periods. Baroque is actually like a voice in the dark. In this period, more personal issues come to the fore, the search for originality, the questioning of the rest of the perfection are the mainstays. In particular, the art of painting showed differences in the formal field, and the line and color transitions became more obscure. It is also in this period that the harmony of darkness and shadow is used together or lost in the shadows. In Baroque painting, unlike the Renaissance, open composition is used, that is, there is a perception of reality that continues outside the painting. In paintings, colors disappear in the atmosphere and light becomes an important element of composition. On the other hand, another remarkable name of the period is Artemisa Gentileschi, along with the painters Caravaggio, Rubens, Rembrandt, Bernini, Reni and Ribera. Gentileschi, perhaps one of the most powerful female artists in the history of art, is the daughter of Painter Orazio Gentileschi and learned her first brush strokes from her father. In the 1600s, at a time when women painters were hardly accepted, she struggled to find her own path. Her paintings are often dark, striking and captivating. The subjects she deals with a courageous determination are references to her own image from time to time. With this research, Artemisa Gentileschi and her dark-themed works were discussed over the baroque period and tried to be revealed in detail.

Keywords: Baroque Period, Baroque Painting, Painting, Artemisa Gentileschi.